

KRITIKA I BIBLIOGRAFIJA

G. S. KIRK, *The Songs of Homer*, Cambridge University Press 1962, XIV + 424 str., 8 slika, 3 karte, platno, 40 šilinga.

Dešifriranje mikenskoga pisma, tzv. lineara B, i značajni rezultati novijega datuma u proučavanju suvremene naše usmene epske poezije — dva su neobično važna događaja u nauci, koji su homerska istraživanja danas — iako bi se na prvi pogled moglo učiniti da su daleko od njih — usmjerili na nove putove i uvelike unaprijedili, a homersku su problematiku i neka stara njezina pitanja umnogome produbili ili bar osvježili. Među brojnim poslijeratnim djelima o Homeru, pisanim u takvu duhu, značajno mjesto zauzima ova sinteza istaknutoga britanskog homerologa. No treba napomenuti da se važnost Kirkova djela ne ogleda u iznošenju nekih senzacionalnih otkrića ni u vlastitim dalekosežnim zaključcima o ovom ili onom pitanju koji bi se bitno razlikovali od mišljenja onih istraživača kojih je Kirk, ipak, samo više-manje vjeran pristaša i interpretator njihovih originalnih postavki. Važnost se Kirkova djela sastoji u prvom redu u njegovoj naučnoj akribiji kojom tretira vrlo složenu problematiku, u suzdržanom i krajnje opreznom korištenju dosadašnjih rezultata, u briljantnoj interpretaciji pojedinih krupnih pitanja te u jasnoj i logičnoj primjeni najnovijih rezultata pomoćnih disciplina na suvremenu nauku o Homeru. Tako shvaćeno, ovo objektivno pisano djelo, koje je mjestimice gotovo posve lišeno ličnoga tona, ima u našim prilikama često vrijednost osnovnoga priručnika; a to pogotovu u onim svojim dijelovima u kojima će ono slabije upućenom čitaocu poslužiti kao siguran vodič i prvorazredan izvor informacija o onoj raznovrsnoj i specifičnoj problematici koja se strpljivim radom i s velikim oduševljenjem izgrađivala posljednjih tridesetak godina u Americi u danas najrašireniju teoriju o postanku i naravi Homerovih epova (čije su etape razvoja — od Parryjeva pionirskoga rada *L'Épithète traditionnelle dans Homère*, 1928, do glasovite Lordove sinteze *The Singer of Tales*, 1960 — mnogima i drugdje slabije poznate jer su razasute po brojnim i, na žalost, često slabo pristupačnim časopisima).

Posebno bih napomenuo da je Kirku u potpunosti pošlo za rukom da tešku i raznovrsnu građu iznese zanimljivo, pregledno i jasno. Stoga on svagdje donosi samo onoliko informacija o pojedinom pitanju koliko je nužno potrebno za razumijevanje cjeline te se kloni svakog ulaženja u pojedinosti, zamornog nabiranja istovrsnih podataka i svih suvišnih, pa ma kako interesantnih, digresija; on nikada ne ostavlja čitaoca u nedoumici što misli o kojem problemu i kakva su rješenja, pored onoga uz koje on pristaje ili koje sam iznosi, još moguća. Ukratko, djelo je pisano tako da će od njega imati koristi ne samo stručnjaci nego, još više, i početnici, pa, dapače, i oni čitaoci koji nisu helenisti (svi su grčki primjeri, pa i veći odlomci, prevedeni!). Naravno, takva je osnovna koncepcija imala za posljedicu i neke nedostatke, osobito u kompoziciji, — no o njima na kraju.

Knjiga se dijeli na šest dijelova od kojih svaki obrađuje, u nizu sadržajnih odjeljaka, po jedno krupnije pitanje i čini za se zaokruženu cjelinu.

U prvom dijelu autor iznosi, na temelju arheoloških podataka i bogate najnovije literature, historijsku pozadinu Homerovih epova, te započinje s prikazom onoga perioda u koji valja — sudeći prema svemu — staviti začetak velike epske tradicije koja je svoju kulminaciju doživjela nekoliko vijekova kasnije u *Ilijadi* i *Odiseji*. Stoga se najprije govori opširnije o Mikenima i drugim lokalitetima u doba njihova procvata; ukazuje se na veze mikenskoga svijeta s Bliskim Istokom, što će autoru kasnije poslužiti kao podloga u danas aktualnom razmatranju o mogućnosti književnoga utjecaja Bliskoga Istoga na mikensku Grčku.

Dosta je prostora posvećeno tablicama lineara B, posebno koliko je potrebno da se čitalac na temelju njihova sadržaja upozna s raznim vidovima života u kasno mikenskom društvu. Kirk pri tome ukazuje na osnovnu važnost koju te tablice imaju za suvremenu nauku o Homeru: ona se sastoji u boljem poznavanju Homerova jezika. Naprotiv, političke i ekonomske prilike, kao i vjerski obredi i ratničke scene, kako su opisane u *Ilijadi* i *Odiseji*, uzæ sve sličnosti pokazuju, u odnosu na sadržaj tablica i arheološke podatke odgovarajućega doba, i znatne razlike: sličnosti se tumače reminiscencijama, čas bolje čas slabije sačuvanim u usmenoj tradiciji, a razlike — promjenama koje su uslijedile u pomikenskom društvu kad su se stvarali veliki epovi.

Posebnu pažnju posvećuje Kirk crtanju tzv. tamnoga doba (*dark age*), kako se u ꞛuci obično naziva onaj period koji se započinje provalom Dorana a obuhvaća pomikenski i protoegeometrijski stil u keramici (cca 1100 — cca 900). Iako je tada mikenski svijet doživio teška razaranja, autor — povlaćeći paralelu s našim prilikama nakon provale Turaka — vjeruje da su i tada postojali sasvim dovoljni uvjeti, ako ne za procvat i sam nastanak, a ono bar za prenošenje i kakav-takav daljnji razvitak dotadašnjega usmenog pjesništva.

U *drugom* se dijelu čitalac upoznaje na sažet i vrlo pristupačan način s kompleksnom Parry—Lordovom teorijom o usmenom karakteru Homerovih epova i njihovim značajnim iskustvima stečenim na komparativnom proučavanju naše usmene epske poezije (što je sve dosad najpotpunije izloženo u već citiranom Lordovu djelu). Tu se najprije govori o metodama rada usmenog pjesnika i karakteru te vrste pjesništva uopće. Zatim se u posebna dva odjeljka iznosi ono što je najbitnije u Parryjevim tezama o formuli i formulnom sistemu u Homera i ono što je osnovno u Lordovu učenju o temi kao okosnici usmenih epskih sastava. No na tom je području i Kirk dao dva značajnija priloga. Prvi se tiče problema kako su se prenosiili Homerovi epi do njihova zapisivanja u Ateni. Poznato je da su brojni stručnjaci oduvijek, pa i u najnovije vrijeme, u tom pogledu pridavali pismu veću ili manju ulogu, dok Parry i Lord, ne trudeći se mnogo, prenose na Homera svoja iskustva u radu s našim narodnim pjevačima, tj. govore o *Ilijadi* i *Odiseji* kao o usmenim diktiranim tekstovima. Nasuprot tome iznosi Kirk svoje, doduše pomalo idealističko shvaćanje o savršenu sistemu formula u grčkoj epskoj tradiciji, koji bi i bez pisma omogućavao maksimalno tačno prenošenje s generacije na generaciju usmenih pjesama i u toku nekoliko stoljeća. To je, po njegovu mišljenju, bilo potpognuto i time što su epske teme u Grka bile mnogo čvršće povezane u skladan niz nego u našoj narodnoj poeziji. — Drugi se njegov prilog sastoji u tome što on usmenu tradiciju ne shvaća statički, nego njezin životni ciklus dijeli na nekoliko razvojnih etapa (o čemu govori opširnije u *Class. Quart.* n. s. 10 (1960), str. 271 i d.). Prema njemu, glavni bi sastavljač jednog ili obaju epova pripadao naj-savršenijoj, tzv. kreativnoj, etapi, za koju opet zbog svoje monumentalne kompozicije ne bi bio tipičan. Takvim je rezoniranjem Kirk htio da obračuna s nekim nejasnoćama suvremenih autora u prikazivanju usmenog pjesništva (pa i s nekim simplifikacijama samoga Parryja i Lorda), a htio je također istaknuti izuzetan položaj i značaj Homera, — iako je Homer i po njemu bio samo jedan u nizu brojnih usmenih pjesnika koji su sudjelovali u stoljetnoj izgradnji *Ilijade* i *Odiseje*.

Izvanredno interesantan sadržaj predmetom je *trećega* dijela. Naime, pored nekih vlastitih manjih priloga i korektura, Kirk ovdje iznosi, u sažetu ali vrlo preglednu obliku, glavne rezultate koji su postignuti u posljednjih nekoliko desetljeća na proučavanju razvoja grčkoga usmenog epskog pjesništva, — kojega se začetak danas najradije stavlja u mikensko doba.

Kao prvo, tu je pitanje o originalnosti grčke epike i, s time u vezi, pitanje književnoga utjecaja s Istoka. Autor ovdje poziva na dužan oprez u donošenju zaključaka. Naime, iako neki teogonski motivi u Hesioda uvjerljivo upućuju na hetitsko podrijetlo, na području epike nije do danas bilo moguće uočiti neke veće sličnosti (osim često navodene paralele: *Odisej* — *Gilgameš*). K tome se, kako znamo, mnoge osnovne epske i narativne teme, kakve su i one koje ovdje dolaze u obzir za ispređivanje (opsijedanje grada, otimanje žene, strijeljanje protivnika lukom i sl.), nalaze nezavisno u različitim i vremenski i prostorno odvojenim kulturama. Stoga Kirk s pravom sumnja u direktan poetski utjecaj Istoka. Najviše što dopušta jest to — s čime bismo se i mi mogli složiti — da su neke zajedničke

teme mogle dospjeti s Istoka u Grčku u običnom govornom obliku kao priče, gdje su se onda, kad su sazreli potrebni uvjeti, poetski samostalno oblikovale i dalje razvijale.

Za mikensku epiku, kako znamo, a tako isto ni za kontinuitet grčke epike od mikenskih vremena preko tzv. tamnoga doba do Homera, nema direktnih dokaza: nikakav mikenski poetski sastav nije nam se sačuvao, a ni tablice lineara B, koje su uostalom jezično vrlo škrte, ne daju nam o tome nikakvih podataka. Pa ipak, sami Homerovi epi pružaju nam dovoljno jake indicije da vjerujemo u postojanje takve tradicije. Odavno se naime ukazuje na ahejski kolorit epova, na izrazito ahejsku pozadinu trojanskoga rata kako je on opisan u *Ilijadi*; a više od svega, sam metrički instrumenat epova, daktilski heksametar, sa svojim kompliciranim pravilima građenja pokazuje i u svom najstarijem obliku u kojem nam je poznat tako visok stupanj dotjeranosti da moramo vjerovati u njegovo daleko prethomersko podrijetlo i upotrebu u slične svrhe. (Šteta što Kirk ne poznaje odličan rrd K. Maróta, „Der Hexameter“, *Acta antiqua Acad. sc. Hung.*, t. VI (1958), str. 1—65, u kojem se iscrpno i oštroumno tretira ta problematika). Stoga se neki stručnjaci danas osobito trude da konkretnijim dokazima osiguraju spomenuti razvoj grčke epopeje. Pored identificiranja arkadsko-ciparskih riječi, tih ostataka mikenskoga jezika, na Homerovu tekstu i njihova isporođivanja s jezičnim materijalom u linearu B, najbolji način da se pokaže da epska tradicija nije bila prekinuta u časovima mikenske katastrofe — po mišljenju mnogih — jest taj da se u Homera pronade kakav trag mikenskoga poetskog jezika. Prihvaćajući učenje o usmenom karakteru Homerovih epova, neki stručnjaci vide najsigurniju potvrdu za takvo mišljenje u otkrivanju specifičnih mikenskih fraza i formula. Među ostalima, od kojih jedni navode druge primjere (Page) a neki i nešto drugačije dokaze (Ruijgh, Webster), i Kirk je uvjeren da mu je pošlo za rukom da na Homerovu tekstu prepozna jednu (i, po njegovu mišljenju, jedinu sigurnu) tipično mikensku pjesničku formulu. Riječ je o formuli *φάσγανον* (odn. *ξίφος ἀργυρόηλον*, na koju se on često poziva u svom djelu i za koju smatra — zbog njezina specifičnog sadržaja, tj. zbog predmeta koji se njom opisuje — da je nastala u punom cvatu mikenskoga društva i da je nakon njegove propasti preživjela, u metričkoj frazi, tzv. tamno doba i tako nam se sačuvala u Homera. Međutim, treba napomenuti da se Kirku, kao i drugima, može uputiti slijedeći prigovor: naime, njihovim je zaključcima na smetnju upravo sama narav Homerove poezije, za koju i oni uzimaju da je usmena; jer ona kao takva, kao i svaka druga, npr. naša narodna, pokazuje izrazite tendencije svjesnog arhaiziranja. Drugim riječima, to treba da znači da odlomci s mikenskim sadržajem ne moraju nužno potjecati iz mikenske poezije, nego su se mogli — kako i sam Kirk dopušta u drugim prilikama — naknadno poetski oblikovati prema izrazima koji su se generacijama mogli sačuvati ili u običnom govoru ili u nekim ritualnim frazama u vezi s bogoslužjem (kao npr. *ἀναξ* te neki epiteti poput *γλαυκῶπις* i *βοῶπις*, koji ukazuju na teriomorfni kult u mikensko doba, i dr.). Ali treba priznati da se Kirkovu rezoniranju u tom pogledu mogu staviti ipak manje rezerve nego drugima jer se uzima da je arheološki dokazano da se *φάσγανον ἀργυρόηλον* u pomikensko doba nije više upotrebljavalo, pa je stoga teže zamisliti da bi se tek tada stvarala poetska formula o predmetu koji je već zastario i koji se, možda, već posve zaboravio.

Veliku pažnju nauke privlači i danas, u nekim pitanjima još uvijek nedovoljno osvijetljena, prisutnost većeg broj eolizama u oba Homerova epa. Ali treba naglasiti da oni više ne interesiraju nauku kao pojedinačni raznorodni djelici unutar Homerova, pretežno jonskoga, jezika nego kao sastavni dijelovi onakvih grupa riječi koje čine formule, i to u prvom redu one, doduše malobrojne, formule koje se, iz metričkih razloga, nikako ne daju zamijeniti odgovarajućim jonskim izrazima. Naime, u smislu učenja o formuli kao osnovnoj jedinici i najotpornijoj ćeliji svake usmene poezije, takve se formule uzimaju kao najsigurniji dokaz za postojanje nejonske epske tradicije, koja je — po mišljenju većine — morala igrati značajnu ulogu u poetskom oblikovanju legende o trojanskom ratu. S time u vezi danas je ponovo aktualno — kao u vrijeme Wilamowitza, Witteka, Cauera i dr. — pitanje kada i gdje su ušli eolizmi u Homerov jezik. Evo Kirkova odgovora (na kojem osobito ne insistira) izvedenog na temelju Parryjeva i Lordova promatranja navika i postupaka u radu nekih naših usmenih epskih pjevača: putu-

jući po Eoliji, jonski su aedi mogli usvojiti, pored nekih epizoda i tema, i zgodne jezične oblike i fraze, i to ili iz samoga narodnog govora ili iz pjesama mjesnih eolskih pjevača.

Relativno najveći dio knjige, gotovo četvrtinu, posvetio je autor raznolikom sadržaju *četvrtoga* dijela. No iako je taj dio najopsežniji, njegov će sadržaj, u odnosu na ostale dijelove, čitaocu biti otprije, vjerojatno, ipak najbolje poznat. Naime, okosnicu mu čine dva odjeljka u kojima se govori o strukturnim anomalijama *Ilijade* i *Odiseje*; a to je upravo ona problematika koja je predmetom dugotrajna i glasovita spora u homerologiji između tzv. unitaraca i analitičara. Pored iznošenja nekih najnovijih misli i rješenja za koja se zalažu pristaše jednog ili drugog tabora, Kirk se ovdje vodio osnovnom mišlju da za svoje namjere sačuva što je moguće više vrijednost svih dosadašnjih rezultata. Stoga, ne opredjeljujući se ni za jedne ni za druge, on nastoji da sve vrste anomalija u Homera objasni u smislu Parryjeva i Lordova učenja o postanku i usmenom karakteru njegovih epova. Jer kako su oni ustanovili promatrajući naše narodne pjevače u procesu komponiranja usmenih epskih sastava, do anomalija u strukturi i raznih nedosljednosti dolazi u toj vrsti pjesništva iz ovih dvaju razloga: zbog grešaka u pamćenju i, još više, zbog toga što svaki pjevač pokazuje izrazitu ambiciju da stvori svoju vlastitu, bar neznatno različitu, verziju teme o kojoj pjeva. Odatle razne interpolacije, skraćanja ili proširenja, stapanja u jednu dviju ili više različitih verzija i sl., što u nedovoljno iskusna ili nedovoljno brižna pjevača nužno dovodi do nedosljednosti u razvijanju radnje.

Ovdje se Kirkov originalni prilog sastoji u njegovu tumačenju većeg broja tzv. antitradicionalnih izraza, tj. takvih koji svjedoče o nedovoljnom razumijevanju ili čak zloupotrebi tradicionalne Homerove frazeologije (kakvo je npr. *πολλὴν ἐπ' ἀπίερον γὰρ* i dr.). Ti izrazi služe autoru, prema njegovu učenju o razvojnim etapama u životnom ciklusu usmene tradicije, za relativno datiranje nekih jezičnih slojeva i dijelova epova u kojima ih nalazimo, te ih on pripisuje pohomerskom, „degenerativnom“ periodu usmenog pjesništva, kad su ti epovi bili u rukama rapsoda.

U vezi sa sadržajem četvrtoga dijela mislim da će biti od koristi da se spomene i ovo: iako se autor ovdje — kao uostalom i svagdje drugdje — osobito trudio da bude jasan, njegov opći zaključak: da su *Ilijada* i *Odiseja* produkt jedne jedinstvene epske tradicije u kojima se ogleda rad nekoliko generacija usmenih pjesnika, pri čemu — imajući u vidu virtuozno razvijen plan radnje, profinjenu karakterizaciju likova i sl. — nije isključena mogućnost da je jedan jedini pjevač bio glavni sastavljač jednog ili čak obaju epova, tj. da je on bio autor finalne kompozicije koju danas poznajemo, — možda će se, ipak, nedovoljno upućenom čitaocu i početniku učiniti slabije razumljivim ili dapače kontradiktornim. Ali tu neće biti druge pomoći nego da se svatko takav posebno pozabavi radovima Parryja i Lorda (ponovo ukazujem na već citiranu Lordovu sintezu) da bi dobio potpun uvid u metode rada našega usmenog pjesnika i karakter te vrste pjesništva uopće.

U *petome* dijelu autor obraća najveću pažnju u nauci ponovo aktualnom osvjetljavanju onih dviju ključnih etapa u predaji epova koje su vezane uz ime tzv. Pizistratove, ili atenske redakcije i uz rad aleksandrinskih bibliotekara u trećem i drugom vijeku pr. n. e.

Što se tiče datiranja epova, autor, na temelju podrobne analize odgovarajućih jezičnih i arheoloških podataka u njima, uzima za *Ilijadu* kao vjerojatan *terminus post quem* godinu 750. pr. n. e.; *Odiseja* dolazi nešto kasnije, a najkasnije ju je moguće, kako on smatra, staviti na početak sedmoga vijeka.

Šesti dio predstavlja u stvari generalni zaključak djela, te stoga sadržava uglavnom primjenu glavnih rezultata iz prethodnih dijelova na neka pitanja u vezi s umjetničkim kvalitetama epova.

Dakle, kako se iz ovoga kratkog pregleda sadržaja moglo vidjeti, Kirk je u svom djelu iscrpno obradio najnoviju i danas najaktualniju problematiku nauke o Homeru. No uza sve pohvale koje ovo djelo zaslužuje, ono, naravno, kao i svako drugo, ima i svojih nedostataka. Ali oni ni u kojem slučaju nisu veliki; najveći se, po mojem mišljenju, sastoje u tome što se autor nije koristio inojezičnom literaturom, u kojoj su također postignuti značajni rezultati, i što homersku problematiku tretira isključivo s pozicija Parry-Lordove teorije. Nadalje, njegovo djelo koji put ipak nije dovoljno informativno: tako se npr. u njemu gotovo uopće ne govori o heksametru; a trebalo je čitaoca upozoriti bar na učenje H. Fränkela o

heksametru kao sistemu koji je nastao spajanjem četiriju kolona, — što je u najužoj vezi s Parryjevim učenjem o standardnom opsegu najvećeg broja formula unutar Homerova heksametra. Konačno, za potrebe stručnjaka ova je knjiga, s obzirom na količinu informacija koje se u njoj iznose, mogla biti i znatno kraća. Međutim, autorova je osnovna težnja da u svakoj prilici bude posve jasan nužno dovela — imajući u vidu raznovrstan sadržaj koji obrađuje — do češćih i dužih ponavljanja u posljednjim trima dijelovima, — što će ipak običnom čitaocu biti od koristi, da bi s većom sigurnošću usvojio novu i tešku materiju kad najvažnije rezultate čuje ponovljeno u raznim prilikama.

Ali bez obzira na izložene nedostatke, koji ne umanjuju bitno vrijednost Kirkova djela, i bez obzira na to jesmo li voljni da se složimo s osnovnim pogledima autora na najvažnija pitanja nauke o Homeru, ovo se djelo može najtoplije preporučiti svakom onom tko želi da s jednog izvora lako i solidno upozna što o Homeru misli danas velik dio istaknutih stručnjaka u zapadnom svijetu.

B. Glavičić, Zadar.

ARISTOTELES, *Über die Tugend*, übersetzt von Ernst A. Schmid (Aristoteles Werke in deutscher Übersetzung, herausgegeben von Ernst Grumach, Nr. 18; Opuscula T. Berlin, Akademie-Verlag 1956)

V zbirki prevod in komentarjev k Aristotelu, ki jo ureja Ernst Grumach se je Dirlmeierovim prodornim in učenim komentarjem Nikomahove etike, Eudemove etike in Velike etike zdaj pridružil še prevod in komentar pseudoaristotelovega spisa o vrlini, ki ga je oskrbel Ernst A. Schmidt. S tem je zaključen prevod vseh etičnih spisov Aristotelovega korpusa in ustvarjena solidna osnova za nadaljnja raziskovanja, ki so v teh komentarjih že nakazana: razvoj in revalorizacija etičnih koncepcij v Teofrastovem in poznejšem Peripatu.

Čeprav ni nihče — razen v novejšem času v. Arnimov učenec P. Gohlke — resno zagovarjal Aristotelovega avtorstva tega drobnega traktata, je bilo delo kljub temu svoj čas visoko cenjeno — o tem priča 56 različnih rokopisov, v katerih je spis ohranjen, pa tudi številne izdaje tega dela iz 16. stoletja, ko so ga označevali kot „liber aureus et adamantinus“. Danes so sodbe o njem precej drugačne, delo velja kot vsebinsko precej nepomembno, pripisujejo mu le še historično vrednost, kot dokumentu etične miselnosti zgodnjega Peripata. Osnovna značilnost njegovega nauka o vrlinah je — po Schmidu — odsotnost pojma sredine (*μεσότης*) kot bistvene opredelitve sleherne vrline: to ga po eni strani distancira od Aristotelove etike, po drugi strani pa zblizuje s Teofrastovimi Značaji, pseudoplatonskimi *Definitiones* in etičnimi fragmenti Aristona s Keja.

Težišče Schmidtove knjige je na komentarju, ki obsega 110 strani, tako da pride na eno stran prevedenega teksta povprečno 22 strani opomb! Te opombe so pravi vzor mikrofilološke interpretacije, v njih so do zadnjih nadržbnosti z vseh vidikov osvetljeni pomenski odtenki posameznih izrazov. Kljub temu naj dodam dve, tri pripombe k temu izčrpnemu komentarju!

1250 a 5: Ob ugotovitvi, da obstoji vrлина v „nepremakljivosti (morda bolje: nedojmljivosti (nasproti efektu“ (p. 60: in der Unbeweglichkeit gegenüber diesem *παθος*) bi bilo morda le umestno ponovno pretehtati možnost, da imamo tu opraviiti že z nekim stoičnim elementom, čeprav Schmidt sleherno takšno misel uvođoma (p. 28) kategorično izključuje.

1951 b 34: Schmidt prevaja izraz *ἔλις ἀγαθή* kot „optimizem“. V tem primeru gre za očitno korekturo terminološkega obzorja antičnega avtorja, ki mu je bila ta abstrakcija še povsem tuja. Ali ne bi bil lepši in bolj svež dobeseden prevod „veselo upanje“? Schmidt povezuje to mesto z Aristotelom *Top. II 6, 112 a 35* (*εὐελπιν τὸν ἀγαθὰ ἐπιζονται*). Toda ali ne bi kot „spremljajoči pojav“ vrline morda prišla v poštev *ἔλις ἀγαθή* v tistem heteronimnem pomenu, kot jo srečamo pri Platonu, *Phaed. 114 C*: *καλὸν γὰρ τὸ ἄθλον καὶ ἡ ἔλις μεγάλη?*